

מה שבת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 86

שמיעת שיעורים בישיבה - ב

ימי הבחירות מוקדשים ללימוד התורה, ולבני הישיבות ניתנת האפשרות לקנות ידיעות רחבות במסכתות הישיבתיות עם ביאורי הראשונים והאחרונים. עם השקעה וחשיבה ניתן ללמוד היטב, לחזור על הדברים ולזכור אותם לאורך ימים ושנים, בבחינת דיו שכתוב על נייר חדש (אבות ד כ). אמנם את עיקר המשאבים יש להפנות לקניית צורת חשיבה נכונה וישרה, ואת דרכי ההבנה וההעמקה בסוגיות. הכלים לכך הם ההכנה של הסוגיא בלימוד עצמאי, ושמיעת שיעורים. קנין של סוגיה או מסכת בדרכו של הרב משפיע ומקרינ על כל הלימוד, היות והתלמיד מקבל את הכלים ללמוד בצורה ישרה, וכשילמד מסכת אחרת יגש עם אותם הכלים וינסה להבין אותה כראוי.

ניתן ללמוד את נחיצות השיעורים לצמיחת בן ישיבה בתורה, מהחשיבות שהעניקו להם גדולי ישראל, שהקדישו מזמנם ומלימודם להרביץ תורה לתלמידים בכל המצבים. רבינו הגרעק"א כתב בצוואתו (נדפסה בסוף ספר כתב וחותם מהדו"ק) שלא יזכירו עליו שום שבחים בהספדו - 'זולת זה אשר מגיל חמש עשרה או שש עשרה עד היום למדתי עם תלמידים ביסורים גדולים'. לפני כשנתיים התפרסם התיעוד ממרן הגר"ג אדלשטיין זצ"ל בעודו מוסר את השיעור האחרון ממיטת חוליו בביתו במסירות נפש, ולמחרת נסתלק לבית עולמו בעודו מכין וכותב את השיעור של אותו יום. וכך מסופר על רבים מגדולי ישראל שראו במסירת שיעורים חלק נכבד מתפקידם, ומסרו את נפשם על הדבר (וגם אם לא השתתפו שומעים רבים בשיעור, היה כל אחד בעיניהם כעולם מלא).

וכך אחז"ל (סנהדרין יט:): כל המלמד בן חבריו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, עוד שם (קה ב) בכל אדם מתקנא חוץ מבו ותלמידו. מבואר כאן שכמו שאב שותף ביצירת גופו של הבן, כך הרב שותף ביצירת נפשו של התלמיד.

נדון בכמה שאלות מעשיות הנוגעות לשמיעת שיעורים, נתחיל בזאת ונסיים א"ה בשבוע הבא.

מה עושה בחור שרוב הדברים הנאמרים בשיעור פשוטים וברורים עבורו?

תשובה: בדרך כלל מותאם השיעור לרמה הבינונית של הבחורים. החלשים יכולו להבין חלק ממנו, והלמדנים יוכלו להוסיף על הדברים. לכן מי שהשיעור פשוט לו מדי, יכול להרחיב את הדברים בעצמו, על בסיס היסודות הישירים שהוא שומע בשיעור. בדרך כלל הלמדנים מוצאים יותר טעם בשיעור-כללי המותאם לרמה הגבוהה של הבחורים, אבל חשוב לזכור שהתועלת של שיעור יומי בדקדוק ובירור כל פרט, אינה באה לידי ביטוי בשיעור כללי, לכן רק אחרי כמה שנים של שמיעת השיעורים יומיים ניתן להסתפק בשיעורים הכלליים.

עוד חשוב לדעת כי יש סבורים כי חידוש טוב אמור להימסר דווקא במילים מפוצצות שאינם מובנות כ"כ, אבל האמת היא שחידוש טוב הוא כזה שאחרי ששומעים אותו, הוא נראה פשוט וברור, על כן גם אם הרב אומרים דברים פשוטים, אין זה מוכיח כי אין בדבריו חידושים גדולים. ר"מ טוב מוסר בשיעור חלק קטן מידיעותיו, ובאמת כל השיעור בנוי על הנחות יסוד וידיעות נוספות שלא נאמרו בשיעור, וככל שהתלמיד ידקדק יותר בדברים יגיע לרבים עמוקים מעצמו, ויכול להרחיב את הדברים. (העמסת כל חלקי הסוגיה והחידושים הרבים שחידש הר"מ בעצמו ומסירתם בשעת השיעור אינה לתועלת התלמידים, אע"פ שע"כ יווכחו שזכו ללמוד מפי ר"מ גאון...)

מה עושה מי שאינו מצליח להבין את השיעור?

כאמור, השיעור מותאם בעיקר לרמה הבינונית של הבחורים, אולם החלשים יותר יכולים להבין חלק מהדברים, וגם בזה יש תועלת גדולה, וכמ"ש מרן הרב שך (מכתבים ומאמרים ג) 'ואף אם אין אתה מבין כל השיעור כולו ואתה מבין רק חלק ממנו, ג"כ טוב הוא'. מי שמשקיע בשיעורים בצורה נכונה ומבין רק חלק מהדברים, במשך הזמן יתחדד ויטיישר ויכול להבין יותר ויותר.

א"ה בשבוע הבא נסיים את העיסוק בענין שמיעת השיעורים, ונדון בעוד מספר שאלות מעשיות.

בשבוע שעבר העמדנו את חשיבות שמיעת השיעורים בישיבה, שנועדו לקבל מהרב את ההבנה הנכונה העמוקה והישרה בלימוד. דרכי ההבנה נמסרו למשה רבינו בסיני ועברו מאיש לאיש עד דורינו אנו, וללא קבלת הדרכים המיוחדות הללו באמצעות השיעורים הנמסרים בהיכלי התורה, עלולים אנו לטעות בהבנה ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה. נביא מקורות נוספים בענין זה.

המהרש"א (בכורות נז) כותב דאיתא בנדרים שפלפול וחיזוק של התורה לא ניתנה רק למשה, אבל הוא בעין טוב נתן לישראל ולתלמידיו גם פלפול התורה, ועל כן לא יבוא שום תלמיד לעומק ושורש ענין בלי רב המלמדו, כמו משה ליהושע ויהושע.

מרן החזון איש (קובץ אגרות א קפב) כתב במענה לשאלה נוסח קצר אך מלא משמעות, וז"ל 'שאלת: איך הדרך לאמונת חכמים. תשובה: אמונת חכמים תלויה באמונת החכמה בכלל, אין חכמה בעולמנו בלתי אם עברה לנו דרך נשמת חכם ח'.

הרב וולבה זצ"ל (עלי שור ח"א עו) כותב 'כל ישלה עצמו אדם בדורנו לחשוב כי לפנימיות התורה או אפילו לדרך לימוד אמיתית יוכל להגיע בלי שימוש... תלמיד שלא שימש כל צרכו, אפילו יהיה ראש ישיבה ופוסק הלכות, בר סמכא בתורה לעולם לא יהיה'. וע"ע בגמרא (מכות י) תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלים רבו עימו, ובאו על כך דברי הרמב"ם (רוצח ז א) 'תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר 'וח' - עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין'. הטעים את הדברים מרן המשגיח הגר"ד יפה זצ"ל (לעבדך באמת רעה) דאע"פ שהוא יכול ללמוד שם בעצמו, מ"מ ללא התועלת המיוחדת שאפשר לקבל מפי הרב, נחשב כמי שאין לו חיים!

ראשי ישיבות רבים מעידים כי אלו שנתעלו וזכו להיות מרביצי תורה, ניכרו בצעירותם בהשקעה מרובה בשמיעת שיעורים ובקבלת הדברים מפי רבותיהם. עדות זו נשמעה מפי הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל (קונטרס החיזוק ד ריא) שאמר - 'דע לך כי רק אלו ששמעו שיעורים בקביעות ובהתמדה גדלו למרביצי תורה. ללא שיעורים, ללא כח השמיעה, א"א לגדול ולצמוח מרביץ תורה'. וע"ע בדרכי החיזוק (א נג).

עוד מבואר בגמרא שיש תועלת לחיזוק השכל ע"י ראיית הרב בעיניים, וכדאיתא בגמרא (עירובין ג ב) "אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, דכתיב 'והיו עיניך ראות את מוריק', וכתב הרדב"ז (שו"ת ב' אלפים פ"ח) - 'דע שלא היה בדורו של רבי מאיר מחודד כמוהו, וכן רבי בדורו, ורבי היה בן גילו של ר' מאיר ונולד במזלו, ואם היה רואה את פני ר' מאיר ולומד לפניו היה נותק בו רוח חכמה וחיזוק, שנא' "אם ישם אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף" - יאמר רוחו ונשמתו של רבו יאסוף אליו, ולכן היו החכמים מזהירים לבניהם להביט אל פני רבם בשעה שעומדים לפניו. עכ"ל.

ונראה להסביר את מעלת ראיית פני הרב. התורה שבעל פה אינה רשימת ידיעות ארוכה שניתן להעבירה דרך הכתב, אלא היא מציאות רוחנית פנימית שבוערת בתוך לב האדם בבחינת 'חיי עולם נטע בתוכינו'. מציאות חיה של התורה אפשר להעביר מרב לתלמיד באמצעות קשר אישי פנימי ביניהם. העברת המידע ותוכן הדברים אינם מעבירים בהכרח את עצם חיות הדברים, ועל הרב למסור את השיעור מתוך ליבו, ועל התלמיד להטות אוזן ולשמוע את הדברים, לתת בהם אמון, ולהקשיב ליניגון של הסברות וההסברים. ככל שהקשר חזק יותר כך מקבל התלמיד מהרב הרבה יותר. קשה עד בלתי אפשרי לקשור קשר פנימי ואמיתי, אע"פ שיהיה סביב ענינים רוחניים, ללא קשר עין, ולכן חשוב מאד להיות נוכח ולראות את הרב בזמן השיעור. הניסיון וכיח כי רוב ככל התלמידים שעשו להם 'רב', לא הסתפקו בשמיעת שיעורים מוקלטים אלא שמעו את השיעור בעת מסירתו, ויצרו קשר אישי עם רבם. (כמובן שאפשר לשמוע גם שיעורים מוקלטים או לחזור על השיעורים באמצעות הקלטות, אך א"א להשיג את התועלת שבשמיעת שיעור 'ח', באמצעות הקלטה).